

Zasada pierwszego planu

Fotografowany przedmiot posiada z reguły trzy wymiary — długość, szerokość i wysokość. Jest geometryczną, trójwymiarową bryłą. Wykonując zdjęcie tego przedmiotu przekształcamy go z formy przestrzennej w płaski — dwuwymiarowy obraz. Problemem fotografującego jest więc możliwie wierne odzwierciedlenie przestrzennego charakteru przedmiotu.

Specyficzne cechy zmysłu ludzkiego wzroku, a ściślej fakt, iż obserwujemy świat parą rozstawionych oczu, pozwala człowiekowi ocenić przestrzenność widzianego świata. Mówi się, że człowiek — z wyjątkiem nielicznych, wynikających z choroby przypadków — posiada możliwość stereoskopowego widzenia. Na zdjęciu większość cech przestrzenności znika, z tego powodu, iż stanowi ono jedynie płaszczyznę. Pozostają jednak dwie inne cechy, które można wykorzystać dla wywołania u widza wrażenia przestrzenności obrazu fotograficznego. Są to: perspektywa geometryczna oraz perspektywa powietrzna.

Perspektywa geometryczna korzysta z ukształtowanej przez pokolenia w mózgu człowieka zależności polegającej na tym, że przedmioty położone dalej posiadają mniejsze wymiary, niż takie same przedmioty położone bliżej.

Perspektywa powietrzna polega natomiast na tym, że przedmioty położone dalej, na dalszych planach, są bardziej zamglone i mniej kontrastowe od przedmiotów położonych na planach bliższych. Wynika to z faktu, że powietrze nie jest klarownie czyste, zawiera pył i kropelki wody powodujące zamglenie obrazu w miarę wzrostu odległości. Perspektywa powietrzna jest szczególnie widoczna w przypadku fotografii krajobrazowej.

Jeżeli wszystkie elementy obrazu umieszczone zostaną w jednakowej odległości od aparatu, wówczas uzyskany obraz nie da wrażenia przestrzenności, będzie perspektywicznie płaski. Jeżeli natomiast jedne elementy obrazu będą się znajdowały blisko aparatu a inne dalej, zaś jeszcze inne zupełnie w tle, porównując ich wielkości widz uzyska mimowolnie poczucie głębi widzianego obrazu. Przy czym przedmiot przedstawiony na pierwszym planie — znajdujący się bliżej aparatu — wcale nie musi być tematem głównym zdjęcia. W przypadku fotografii krajobrazowej często przedmiot pierwszoplanowy nie jest motywem głównym. Temat główny może być bez szkody dla jego czytelności umieszczany na planie dalszym. Przedmiot pierwszoplanowy pozwoli wówczas widzowi uzyskać wrażenie przestrzenności. Ponadto wprowadzenie sylwetki ludzkiej do fotografii krajobrazowej bardzo ją emocjonalnie ożywia i stanowi punkt odniesienia pozwalający na odczucie skali wielkości.

Na pierwszym planie mogą się znajdować bardzo różne przedmioty. Na przykład: przy fotografowaniu krajobrazu może to być pień drzewa, gałęzie, narożnik wiejskiej chałupy, fragment płotu; przy zdjęciach architektury — balustrada, latarnia, rzeźba, fragment muru. Pierwszym planem może być zarówno martwy przedmiot, jak i zwierzę lub człowiek. Pierwszy plan nie stanowiący motywu głównego a służący jedynie dla uprzestrzennienia zdjęcia nazywany jest czasami sztafażem. Trzeba pamiętać o tym, aby szta-

faż nie odciągał uwagi widza od zasadniczego tematu zdjęcia oraz nie zasłaniał go. Dlatego do roli sztafażu należy wybierać przedmioty stosunkowo mało urozmaicone albo ażurowe jak gałęzie, liście czy krata.

Jeżeli temat główny jest ciemny i mało kontrastowy, należy unikać jasnego i kontrastowego sztafażu, gdyż taki właśnie pierwszy plan odciągałby uwagę widza od tematu zasadniczego. Najczęściej pierwszy plan — sztafaż stosowany jest jako ciemna plama o małej ilości szczegółów.

Przy fotografowaniu krajobrazu bardzo często jako sztafaż wykorzystywane jest drzewo. Aby jednak czarna plama jego pnia nie była motywem nazbyt ubogim, w górnej części kadru warto umieścić gałęzie tego drzewa. Często dobrze jest krajobraz zamknąć drzewami z obu stron kadru. Stanowią one wówczas jak gdyby umowne obramowanie obrazu. Wspomniane to zresztą już było przy okazji omawiania ramki obrazu.

W perspektywie powietrznej motyw główny umieszcza się z reguły na planach pierwszych a wrażenie przestrzeni uzyskuje się przez zamglenie i zmniejszony kontrast tła. Przy uzyskiwaniu perspektywy powietrznej bardzo pomocne są obiektywy długoogniskowe.

Kompozycja tonalna

Otoczający nas świat pełen jest przedmiotów jasnych i ciemnych. Jasne, oślepiające słońce i czerń nieoświetlonej komory jaskini. Różnice tonalne (kontrasty) w przyrodzie sięgają wielkości 1:100 000. Obraz fotograficzny ograniczony jest z jednej strony bielą papieru a z drugiej czernią obrazu srebrowego. Ani ta biel, ani też czerń nie są porównywalne z tymi, które występują w przyrodzie. Rozpiętość tonalna obrazu fotograficznego wynosi zaledwie około 1:30. W fotografii cyfrowej ta rozpiętość jest jeszcze mniejsza. Można się pocieszyć, że w innych dziedzinach sztuk plastycznych takich jak grafika czy malarstwo, rozpiętość tonalna stojąca do dyspozycji autora ma jeszcze mniejszy zakres.

Barwa, czyli własności tonalne obrazu zawarte w skali od tonu białego poprzez szare aż do czarnego, jest dla fotografii najbardziej charakterystycznym elementem kompozycji. Odpowiednio operując tonami, półcieniami, kontrastami, w umiejętny sposób zestawiając je obok siebie autor może osiągnąć zamierzony efekt w postaci zrównoważonego tonalnie fotogramu.

